

Kronika baten idazketa –hasiera–

Urtebetean artearen esparruan gertatutakoari buruzko kronika labur hau osatzen hasita, urtean zehar Euskal Herriko arte proiektuetan lan egin duten pertsonen izenekin soilik bete nezake artikulua, eta agian ez litzateke aukerarik txarrena izango. Arte proiektuen izenekin ere bete nezake, erakusketen tituluekin; eta horrela, agian, emango nukeen ikuspegia zabalagoa izango zatekeen. Beste aukera bat, berriz, hiruzpalau erakusketa hautatzean zetzan, agian nire gustukoena izateagatik edo agian zer esana eman dutelako –Donostia 2016k *Lekurik gabe. Denborarik gabe. Giltzapekoak* erakusketan egindako zentsura ekintzarena, adibidez–. Aukera horiek albo batera utzirik, ordea, honako hiru eremu hauetara zuzentzea izan da nire hautua: arte hezitzaileen lan egoera euskal museoetan, Tabakalera egitasmoaren lehen urtea eta Donostia 2016k arteari egindako ekarpena.

Arteak artistak eta obrak baino gehiago biltzen du

Arteaz hitz egiten dugunean, erakusketa, artista eta obrez hitz egiten dugu normalean. Beste batzuetan, tarteka, komisarioen izenak eta kritikariak ere aipatzen dira. Baina artearen inguruan biltzen diren eta proiektuak gauzatzea ahalbidetzen duten profesionalen gehiengoa anonimatuari galdu ohi da, ikusgarritasunik ia izan gabe, existituko ez balira bezala. Eta, hain zuzen ere, posizio horretan aurkitzen den talde bat arte hezitzaileena da, paradoxaz beteriko harian zintzilik jarduten dutenak. Paradoxaz beterik, hain zuzen ere,

itzalpean izanik, beraienak baitira era berean erakusketetako aurpegi ikusgarri bakarrak. Zoritxarrez, ordea, beren lana egiten ekilibrista onenak baino trebeago ibili beharra dute, lurrera eror ez daitezen, maiz jasan behar dituzten baliabide eskasia eta ezegonkortasuna direla eta.

Espainiar estatuan, 70eko hamarkadan hezitzaileen irudia sortu eta horien jarduera martxan jarri zenetik, beren lana sinesgarritasun eta aitorpen faltaz inguraturik egon da. Hori horrela, beren ekintza esparrua ongi definitu gabekoa izan da, adin eta ezaugarri guztiz ezberdinetako publikoekin jardue-
ra oso ugariak burutuz, horretarako lan baldintza egokienak izan gabe, gainera. 2008ko krisi ekonomikoaren ondoren, eta lanaldi baterako azpikontratuak bideratzen dituzten enpresa bitartekarien ezartze masiboarekin, egoerak okerrera besterik ez zuen egin. Eta horren aurkako lehenengo erreakzioak urte gutxira sumatu ziren: 2010ean MUSACeko hezitzaileen salaketa izan zen, 2014an Artiumekoena; eta azken urte honetan, berriz, Euskal Herrian txinpartak lehertu dira, Bilboko bi museo garrantzitsuenetako hezitzaileen lan uzteekin: Bilboko Arte Ederren Museokoak lehenak, eta Guggenheimekoak jarraian.

Museoak ilustrazio garaian sortu zireneko helburu nagusietariko bat, nahiz eta utopikoa iruditu, gizartea heztean zetzan. Museoak gizartea hezteko sorturiko instituzio berriak ziren. Egun badirudi, ordea, heziketaren ideia horrek oraindik guztiz errotu gabe darraiela, eta horren ondorio da jarduera hori burutzen duten profesionalen itzaleratzea, profesional espezializatuak izanik, beren kontratuetan –burutzen duten lan pedagogikoa alde batera utziz– monitore gisa definiturik ageri direnak, eta horretan ordua sei euro kobratzen badute kontent.

Egoera hori salatzea ez da erraza izaten sarri, gauzak aldatzen hasi nahi eta lehenengo mugimenduak egin orduko jasaten diren presioak ez baitira txikiak. Eta pausoa eman ostean egun batzuetako ikusgarritasuna lortzeko zortzerik badute ere, egun horiek pasa ostean, gehienetan berriz ere atzera, prekarietate eta itzalpera itzultzera kondnaturik daudela dirudi. Batzuetan, zortez, egoerak onera egin dezan lortzen

dute, aurten, Bilboko Arte Ederren Museoko hezitzaileen kasuan bezala; bestetan, ordea, egoerak txarrera besterik ez du egiten: Guggenheimek lan uzteak burututako 18 hezitzaileak kaleratu egin zituen zigorgabetasun osoz.

Euskal Herriko urteko artearen panoramari begirada bat bota eta gertakizun horiek aipatu gabe gelditzea bezalako zinismorik ez legoke. Kanpotik begiraturik itxura hain perfektu eta aratzezko artearen errealitatea bestelakoa baita, ikusten dena, maiz, kanpoko errezela besterik ez izanik. Tartean-tartean, gortina baztertu eta atzean zer dagoen ikusi behar da, ordea.

Proposamen instituzional berria

Hau da Guggenheim bezalako makroinstituzioen politika eta lan ereduak: erakusketa blockbusterren bidez ahalik eta publiko gehien erakartzea, kontsumoaren gizartea are eta gehiago bultzatuz eta kapitalismoaren legeei gogor eutsiz, lanaren prekarietatea bultzatzen duena, izen handiko arkitektoek diseinaturiko eta hiriaren ikono bilakatu nahi duten eraikinen bidez.

Eredu bertsuari tiraka, hurrengo hamarkadan, Artiumen sorkuntza izan genuen Euskal Herrian, Gasteizen, 2002an. Azken hamarkada honetan, beraz, Donostiaren txanda zertorren, Tabakalera Kultura Garaikidearen Nazioarteko Zentroarekin; eta, hala, inaugurazioa 2015eko irailean izan genuen. Oraingoan, ordea, haustura bat ikusi dugu 1998tik jorratuz zihoan ildoan, Guggenheim efektuaren ideia eta instituzio eredu zaharrak alde batera utziz, proiektu berri horrek haize berriak ekarri baititu: lan politika eta lan harreman berri eta duinagoak, tokiko testuingurura eta publiko ezberdinetara egokituriko programazio freskoa eta bertako kultur ekosistema indartzeko nahia agertuz.

Proiektuaren berri eman zenean, hasieran, hala-nolako itzaropena sortu zuen; baina aldaketa politikoak tartean, errezeloz eta mesfidantzaz inguraturiko itzaropena izan zen hori, eraberritzen zirauten beste makroeraikin eta instituzio

honen patua zurrumurrus inguraturikoa izan baita hasiera-hasieratik, eta azken urteraino zehaztasun gutxi izan baitugu. Irekiera gauzatu zenetik urtea pasa da, ordea, eta bere izate eta identitatea definitzen hasi da instituzioa.

Arteari dagokionez, kanpora begiratzen ohituak gaude, kanpoko artistei, kanpoko erakusketei, kanpoko komisario eta kritikariei... Eta, hori dela eta, gizartean oro har, Txillida eta Oteizaren belaunalditik honaino Euskal Herrian beste ezer interesgarririk gertatu ez delako pertzepzioa dago oraindik zoritxarrez. Eta nahiz eta pertzepzio hori fikziozkoa izan, bertako instituzio handiek ere ez dirudi egoera hori aldatzeko lan handiegirik egin dutenik.

Tabakalerak, berriz, foku nagusia atzera Euskal Herrian ipintzea erabaki du, bertako eragile, artista eta agenteekin elkarlana, kolaborazioa eta sinergia bultzatuz, baina, era berean, beti ere kanpoan gertatzen denari begirik kendu gabe, testuinguru ezberdinen arteko uztartzea lortuz. Horren adibide, azken urte horretan garatu diren erakusketak: Yto Barrada nazioartean ospe handia lortu duen artista gaztearen estatuko lehenengo banakakoa izandakoa, edota Arenzaga, Imaz, Intxausti, Monton eta Peral, Leioako Arte Ederren Fakultatean ia orain dela 30 urte ikasi zuten bost artista *mid career* horien lanak bildu zituena aipagarri. Baina erakusketak politika horrez gain, instituzio honen interesa beste hainbat espaziotara ere zabaltzen da: sorkuntza espazio eta tailerrak artistentzat, erresidentzia programa ezberdinak, artean espezializatutako liburutegi berritzailea eta punta-puntako komisario eta artistek gidatutako komisariotza programa ere aipatu beharrekoak dira, besteak beste.

2011tik zain egon ostean, 2016a iritsi da eta baita pasa ere

Hala ere, eta nahiz eta urte honen buruan garatutako programa eta ekintzek Euskal Herriko arte esferara haize berriak

ekarri, pausoak banan-banan eta bi aldeetara ongi begiratu eman beharrekoak dira. Izan ere, Tabakalerak, instituzio publikoa izanik, politikarien nahi eta komenentzien uretan nabigatzen du, eta, horretan, bere norabidea brast batean alda daiteke. Kalostraren adibidea oraindik presente dugu horretan.

Eta instituzioez ari garen honetan, eta instituzio bat, definitzioraz eraikin jakin bat izateaz haratago, interes publikoa duen funtzioaren bat burutzen duen erakundea dela gogoan izanik, 2016. urte honetako kronika ezin idatz liteke Donostia 2016 Europako Kultur Hiriburutzari eta hori garatzeko sorturiko Donostia 2016 Fundazioari aipurik egin gabe.

Bost urte pasa ziren kultur hiriburutzaren lehia Donostiak irabazi zuela jakin zenetik, eta ezin esan daiteke, une hartatik gaurdaino, proiektua polemikatik inoiz urrundu denik, berriz ere politikarien interes eta komenentziak tartean. 2016ko ditxosozko urtea iritsi, eta proiektuaren inguruan sorturiko itxaropen eta kuriositatea unean-unean igo besterik ez zen egin inaugurazio egunera arte, irekierako ekintza zentrala izan zen zubiko espektakulua gauzatu eta, horrekin batera, herritarrek Donostia 2016 proiektuan zuten itxaropena lurrrera erori arte.

Beste makroproiektu baten aurrean ginen, eta, gainera, urtebeteko epe erabat murriztekoa hau. 366 egunetan gauza asko gertatuko zirelako sentsazioa zegoen airean, bai kulturari zegokionez, eta baita arteari zegokionez ere. Eta inaugurazio egunaz geroztik, neurri handi batean hala izan da; inizatiba partikularretatik bultzatutako proiektuentzat inoiz baino diru laguntza gehiago egon dira, aurretik sorturiko beste inizatibei ere arnasa pixka bat gehiago emateko balio izan du, eta Donostia 2016 Fundaziotik ere hainbat ekintza eta ekimen berri burutu dira –batzuk interesgarriagoak besteak baino–: aipatzeko, Labore proiektua edota erresidentzia artistiko ezberdinak.

Azkenak, hala ere, oraindik amaitzeke daude artikulua hau idazterakoan, 2016ko urtea amaitu ez den honetan. Arnasari eutsirik, denbora astiroago doalako sentsazioa izateko, ito

gabe, ordea, ekimen horrek bere baitan edo kolaborazioan dakartzan azken aktibitate eta ekintzetan parte hartzeko aukera dugu oraindik; eta aprobeitua ditzagun horiek 2016 amaitu eta pasa aurretik, etorkizunaren iragarle ez garenez, ezin jakin 2017ak zer dakarkigun eta. 🍷